

Havasréti József

GYORSULÓ-LASSULÓ IDŐ

Annak a kísérletnek, mely az etnográfiai-antropológiai megismerés módszereit, illetve a környezet képzőművészeti eszközökkel történő (át)értelmezésének formáit kapcsolja össze egymással, számos tanulsága lehet. A legfontosabb felismerés talán, hogy a szokásos vélekedések számára nagyon is eltérő világértelmezési formák sok esetben roppantul hasonlítanak egymásra. Az antropológus és a művész egyaránt a környezetből kiragadott valóságelemeket alakítja át új jelentés-összefüggésekké. Természetesen e pont után újra szétválik a kutató, illetve a művész tevékenységének iránya, hiszen az előző a "valóság" referenciális, tárgyias rögzítésére törekszik, míg az utóbbi olyan szimbolikus struktúrát hoz létre, amelynek számtalan, vagy legalábbis az előzőnél kevésbé korlátozott számú jelentése lehet. A széttartó irányokat aztán ismét összekapcsolja egy újabb kategória, az értelmezés. Az etnográfiai-antropológiai leírás, illetve a művészi jelhasználat egyaránt a környezet egy sajátos értelmezésének tekinthető. Ezek a leírások - a tudományos projektek és szövegek, illetve az esztétikai projektek és szövegek olyan jelképes képződmények, melyek organikus vagy kulturális eredetűeknek, illetve holisztikus vagy töredék-elvű szerkezetűeknek megfelelően sokat elárulnak például a természet és a kultúra viszonyának kapcsolatáról, e kapcsolat lehetséges értelmezéseiről is. Az alábbi három projekt rövid értelmezése során azonban nem csak az organikus-természetes, illetve a szervetlen-kulturális valóságelemek, szimbolikus erőforrások kapcsolódási módjaira szeretnék utalni, hanem az idő három jellegzetes értelmezési stratégiájára is.

A lokális környezet háromféle, noha egymástól nem független szemléletű esztétikai kisajátítási formájára lehetünk figyelmesek az itt kiállított művek esetében. Rezsonya Katalin *Kastélypark* című projektje a környezet szerves részét képező parkban egy hintát helyezett el. Mi sem természetesebb, mint egy kert vagy park hatalmas fáinak valamely ágára egy hintát erősíteni, olyan játékot hozva létre, amely a lehető legegyszerűbb eszközökből épül fel - egy erős deszka szükséges hozzá és néhány méter kötéll -, és amely ennek ellenére számtalan szimbolikus jelentést hordoz: a park világához kapcsolja a játszótér és általában a játék fogalmát, máris kibillentve ezzel a park miliójét a természetesség és a szervesség képzetrendszeréből. A hinta ugyanakkor nem csak játék, hanem veszélyes játék is, egy igencsak kényes egyensúlyhelyzeten épülő, és mégis dinamikus világmodell: egyszer fent, egyszer lent, valahol a bizonytalanban, a folyton távolodó majd ismét közeledő föld és az ég között. A hinta veszélyességére nem csak azok emlékezhetnek, akik gyerekkorukban a hintából kiesve egy nagyot nyekkentek a hirtelen nemkívánatos közelségbe került anyaföldön, hanem azok is, akik látták Bódy Gábor *Amerikai anizs* című filmjét, vagy ismerik Ady nagyszerű versét (*A nagy hinta-játék*), melyben a hinta a meglóduló-gyorsuló világ játékos-félelmetes jelképévé lényegül.

Szabó Mariann *Kakpuszta* című műve a lassuló idő, esetleg (egy kapcsolódó regény címével élve) a ballagó idő modellezését hajtja végre, olyan térben, és olyan eszközök

igénybevételével, melyek ugyancsak sokféle szimbolikus jelentéssel rendelkeznek. Egy elnéptelenedett település temetőjének területén megépített projektről van szó, ahol ágakra tűzött papírlapok borítják a föld felületét. Ez a műalkotás ugyancsak az időbeliség érzékeltetésének egy sajátos módját teszi lehetővé. A romlandó, könnyen megsérülő anyagokból készült installáció hónapokon keresztül élte saját, "belső" életét, a környezet és az időjárás változásaival összhangban, lassú pusztulásával, és - ami tulajdonképpen ugyanaz - a környezetbe történő visszasimulásával az ember által teremtett világ ideiglenességét szemlélteti. A hinta gyorsuló-dinamikus időképehez képest ehhez az alkotáshoz a lassú pusztulás megállíthatatlansága és a rom allegóriájának a túlvilág felé mutató jelentésképző ereje szervesül. Ugyanakkor - ismét egy Ady versre utalnék - a fehér papírlapokon átütő ágak groteszk-parodisztikus módon az újjászületés motívumát is idézik, *A mag hó alatt* képzetkörén keresztül.

Horváth Csaba *Csónaktemető* című munkája, ha lehetséges, még az előzőeknél is ősvilágibb képzeteket kelt. Mindenki ismeri a csónakba temetés régi népeknél elterjedt szertartását - ha máshonnan nem, hát *A gyűrűk ura című filmből* --, a túlvilágra indulás és utazás eszközeként a csónak mindig is több volt egyszerű szállítóeszköznél. De ebben az esetben maga a csónak kerül "végső helyére", egy erdei tisztásra, látványos ellenétet képezve egyrészt az erdei-szárazföldi környezettel, másrészt a korábban említett temetői-projektrel is. Az eltemetett csónak ezen kívül egy újabb idő-motívumot, a kimerevített örökkévalóság képét idézik fel.

Mi a közös ezekben a művekben? Fontosnak találok egyszerűségüket, ahogy magától értetődően kapcsolódnak a környezethez, és felhasználják az abból származó, vagy oda illő erőforrásokat és nyersanyagokat. Megejtő ez az egyszerűség, ugyanakkor megtévesztő is, hiszen sokkal végiggondoltabb, sokkal bonyolultabb projektek annál, hogy valamiféle érintetlenség, aranykori egyszerűség, problémamentes eredetiség illúzióját ébresszék. Fontos közös vonás, hogy valamilyen módon kivétel nélkül kapcsolódnak egyrészt az elmúlás, másrészt az elmozdulás, átalakulás, elhasonulás kérdésköréhez. Tudatosan vagy ösztönszerűen utalnak a térség kettős arculatára, melynek aspektusai egyrészt az elszegényedés és az elnéptelenedés szociális-demográfiai problémáit, napi gondjait jelenítik meg, másrészt pedig a térség településeinek és környezetüknek adottságait - a *kastélyt*, a *falut* és az *erdőt* - kreatív módon a megújulási törekvések eszközeiként használják. A kiállítást ezennel megnyitom, köszönöm a figyelmüket.